

KRZYWDA (1542) *sb f*

sg *N* krzywda (145). ◇ *G* krzywdy (395). ◇ *D* krzywdzie (39). ◇ *A* krzywdę (457) [*w tym*: -e (9), -ą (5), -a (2)]. ◇ *I* krzywdą (68). ◇ *L* krzywdzie (16). ◇ *pl N* krzywdy (48). ◇ *G* krzywd (143). ◇ *D* krzywdám (4), krzywd(o)m (1) *SkarKaz*. ◇ *A* krzywdy (192). ◇ *I* krzywdami (21). ◇ *L* krzywdach (13); -ach (11), -ách (1) *BielKron*, -(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Niesłusznie wyrządzone komuś zło, szkoda moralna, fizyczna lub materialna; niesprawiedliwość; uciążliwość; nadużycie, przestępstwo, gwałt; iniuria Vulg, Mącz, Modrz, JanStat, PolAnt, Cn; iniuria contumeliosa Cn (1425) : ZapWar 1507 nr 1980; BierEz H3, L3, O4v; OpecŻyw 13v, 53v; HistJóz E4; TarDuch C2; BielŻyw 52; MiechGlab 64; BierRozm 17; LibLeg 11/63v, 81, 89v, 131v, 134 (10); RejŁas w. 14; RejPs 109v; LibMal 1543/74v, 1547/134, 135, 1553/176v; HistAl E7v; MurzNT 21 [3 r.], 88; Diar 44 [3 r.], 46, 47, 48; DiarDop 105, 106; BielKom F7v; LubPs I3v X4v; GroicPorz i2, 12; A gdy wżrzyłz nędzniká krzywdá ściśnionego/ Rátuy go kędy możelz RejWiz 51; Nie będye tám zá kwartnik czáfem krzywda štała/ A wždy prze my vpor/ krew lie będye laá. RejWiz 172, 9v, 92v, 103, 141v, 172v; Leop Lev 19/18, Eccli 21/5, 2.Mach 8/17; OrzList f3 [2 r.]; UstPraw K, K3 [2 r.]; RejZwierz 123, 126v, 143; BibRadz Lev 19/18, 1.Reg 26 arg, 2.Mach 8/17, I 3v marg, 7 marg; BielKron 222, 241, 378; Cumulatus iniuriis, Wielmi vtroskány/ álbo Rozmáyitemi krziwdámi ogárniony. Mącz 72a, 19b, 179a, 287c, 337d, 432a; GórnDworz Y2v, Y3, Ff7; RejPos A2v; KuczbKat 420, 435; iáko był [ten lud] wciśnion wielkimi robotámi y ciężkimi krzywdámi w ziemi oney. RejZwierc [203]v, 3v, 43v, 61, 80, 140 (9); BudBib Ier 6/6, Am 6/3, Mal 2/16, I 3v marg; CzechRozm 242; PaprPan G3v, Hv, H2, Ff4, Ff4v; O Krzywdách tež ma być vcżyniono poštánowiecie/ o tych ktore y słowy y rzeczą bywáią czynione ModrzBaz 77, 3, 14v, 21, 62v [4 r.], 64 (36); SkarJedn 243; KochPs 13; StryjKron 170, 457, 522; NiemObr 65, 172; KochBr 152; ReszList 171; KochPieś 44; KochSob 65; PudlFr 37; GórnRozm B4v, H3; PaprUp B2, G4, K; ZawJeft 20; ActReg 23; Calep 62a, 305a; GostGosp 42; GrabowSet F2; KochFrag 14; OrzJan 11, 36, 88, 129; KołakCath B4, C2; JanNkar A3 [2 r.]; SarnStat 343, 435, 474, 649, 772 (11); PowodPr 65; SkarKaz 351b; VotSzl C2v; CzahTr Bv; KlonWor 18.*

krzywda od kogo (49): BierEz L4v; LibLeg 7/32v, 10/69, 11/32v, 44, 131v, 133v; ComCrac 13; ZapWar 1545 nr 2646; GroicPorz dd4; HistAl C7, H3v; Diar 46, 71; UstPraw E4, Iv, I3v; od tákowych fásiad krzywdámi doswiádźzał Bog Abrámá. BibRadz I 7a marg, 16/5; BielKron 216, 231 [2 r.], 356, 366; Mącz 268d; GórnDworz Hh8; RejPos 355; PaprPan Aa3, Hh4v; ModrzBaz 12v, 64v, 68, 77v; SkarŻyw 171, 319; ZapKościar 1580/10v, 11, 1584/49v, 1588/75; PaprUp G2v; ZawJeft 22; ActReg 165; GostGosp 42; KochFrag 45; SarnStat 98, 432, 1183; KmitaSpit B4v; KlonWor 30.

krzywda między kim (7): LibLeg 10/66, 11/158, 174; Zwády á w nich krziwdi miedzy fásiády. RejWiz 172 marg, Dd5; ktorymby ípořobem to być mogło/ áby co namniey krzywd miedzy ludźmi [quam minimum iniuriarum inter homines] było ModrzBaz 77, 19.

krzywda na czym (5): ComCrac 13; bych nie rad abyście na czym krzywdę znali RejJóz O5v; SeklKat L3; BielKron 219; PaprUp G2v.

krzywda w czym (25): *LibLeg* 10/66, 121v, 11/70v; *GroicPorz* b2v; *UstPraw* E2; *RejZwierz* 58v, 70v; komuby lie krzywda zdála w prawie przed Pátrycyuły/ mogli ápellować do póspółtwa. *BielKron* 109, 202, 222, 364v; *HistRzym* 5v; *HistLan* E; *BudBib Eccli* 4/1; *ZapKościer* 1582/41; *CzechEp* 152, 323; *GórnRozm* G4v; *ActReg* 45, 164; *SarnStat* 718, 1071; *GrabPospR* K4v, M2; *VotSzl* Cv.

krzywda czyja [= przez kogo doznawana] [w tym: *pron poss* (152), *G sb i pron* (98), *ai poss* (28)] (278): Ezop gdy to bićie widział/ Krzywdy bitego żáłował *BierEz* A3v, C, F4, H2v, I, S2; *OpecŻyw* 83v, 124v, 129v, 149, 191v; *FalZioł* IV 6c; *BielŻyw* 47, 148; *WróbŻołt* 136/9, 139/13; *LibLeg* 10/92 [2 r.], 150, 11/22, 82, 89v (12); *RejPs* 26v, 80, 128, 139, 208, 215; pan mufi ítrzedz twey [wójta] krzywdy Aby iey niškąd niemiał nigdy *RejRozpr* E4v; *RejJóz* H4v, H6, O8v; *SeklKat* H2v; *KromRozm I* Bv; *MurzHist* Rv; *MurzNT* 18v [2 r.], 21 [2 r.]; *Diar* 45, 47; *DiarDop* 104; *LubPs* C3, I3v [2 r.], L, O3v [2 r.], S5v [2 r.], gg6 [2 r.]; *RejWiz* 44, 162, 192; *Leop 1.Mach* 2/67, 2.Mach 8/17; *OrzList* f2v; *RejZwierz* 29, 46v; *BibRadz Thren* 3/59, I 44v marg, 156 marg, 191 marg; *OrzRozm* O4; *BielKron* 7v, 52, 108v, 109v, 122 (18); *KochSat* Cv; *Mącz* 85d, 239d, 315c, 438c, 493b; *OrzQuin* X3v; *Prot* Dv; *RejAp* 61v, 126v, 170; *RejPos* 26v, 85v, 102, 215v marg, 247v (19); *BiałKat* 56, 131, 171; *KuczbKat* 310; Snadžbyfcie lepiej czynili/ Byfcie nędzniki fádzili/ A krzywd ludzkich doglądáli *RejZwierz* 234, 2, 27 [2 r.], 44v, 76v [2 r.], 94 (23); Przed potkánim ma ie [mężów najlepszych] pirwey vpominác Hethman [...] obiecuiác to kázdemu zá krzywdą fwoią iż ich Pan Bog będzie bronil *BielSpr* 15v, 15v, 47, 60v; *WujJudConf* 17v; *BudBib Bar* 5/53; *HistHel* D; *MycPrz* I [C]2v; *BiałKaz* K3v; *CzechRozm* 113v, 233, 233v, 234v, 235v [2 r.] (18); *Paprpán* Hh3, Hh3v; *KlonKr* Av; *ModrzBaz* 23v, 62, 68, 80v [2 r.], 104v, 117, 127v; *Anatolius Biskup*/ gdy cudzą krzywdą vrośc chce/ íam íwey cnoćie vwłoczy. *SkarJedn* 187, 229; *KochOdpr* C, C3v, C4v; *KochPs* 12, 48, 50, 149, 167 (9); *Zadnego wyftępku írodzey niekarał/ íáko krzywdy kościelne y duchowieńtwa: gdy íię kto ímiał ná kápłany y duchowne dobrá tárzáć. SkarŻyw* 357, 89 [2 r.], 93, [236], 243, 311 (11); *CzechEp* 10, 26; *NiemObr* 21, 58; *KochFr* 102; *ZapKościer* 1585/69; *BielSjem* 22, 25; *ArtKanc* A 13v, D9v, O3v; was nie boli cudza/ ábo nie cudza/ ále wálzey bráćiey vbogiey/ krzywdá. *GórnRozm* Dv, C2v, Ev, F4v, I2; *KochProp* 7; *Paprup* E, E3v, F3v, G4, I (10); *ActReg* 19, 30; *GrochKal* 27; *KochPij* Cv; *KochFrag* 24, 25, 41; *OrzJan* 103, 131; *WujNT Act* 7/24, s. 233, 566 [2 r.], Zzzzz4; *SarnStat* 118, 225, 265, 538, 624 [2 r.]. (10); *GrabPospR* L3; *KmitaSpit* B4v, C3; [Pan] y nie tylo rękę/ ále y ferce y íęzyk od krzywdy bliźniego hámowác każe. *SkarKaz* 311b, 2v, 82a, 313b; *CzahTr* Gv; *GosłCast* 54, 65 [2 r.]; odpulzczay ieden drugiemu/ á dáruy krzywdy íwoie oyczynie: áby dla niezgody wálzey nie ginęła *SkarKazSej* 661a, 667b, 675b, 677b, 681b, 698b; *KlonWor* 10; *PudłDydo* [B5]v.

krzywda czyja [= przez kogo wyrządzana] [w tym: *G sb i pron* (5), *ai poss* (4), *pron poss* (2)] (11): *BielŻyw* 47; *Krol Sáłomon* [!] bárzo mię prześláduie/ á íuż niemogę íego krzywd á przesládowánia ćierpieć *March*² D3; *RejWiz* 77; *RejZwierz* 225v; *BielKron* 162v, 368; *Poddáni w Kfięftwách/ przeciwko krzywdzie zwierzchniego Páná obróny niemáią żadnéy/ władnie im Pan zwierzchni íáko chce* *OrzQuin* P; *KochPs* 9; *Znośc íkromnie/ przyftoi krzywdę ítárfzych íwoich. ZawJeft* 20, 44; *GrabowSet* C3.

W połączeniach szeregowych (43): gdzie íprofné vczynki/ gdzie mężoboiíftwá/ mierziáczki/ krzywdy/ laianía ij bluznienía/ dlá ktoryches ná ímiertz íkázán ij ofádzon? *OpecŻyw* 134; *LibLeg*

11/172v [2 r.]; *DiarDop* 106 [2 r.]; *GliczKsiąż* E2; *GroicPorz* kk3v; *BibRadz Lev* 19 arg; [król] vpominał fwe Rycerftwo/ przywodząc im ku pámieći krzywdy/ szkody/ y rozlewanie wftáwicznie krwie niewinnych ludzi *BielKron* 383v; A tá zła wola niekiedy rofcie/ częścią z nienawiści/ á gniewu/ prze iákíe nieznośne od páná krzywdy/ ábo zelżenie/ prze łákomftwo/ łupieftwo/ pychę/ okrucieńftwo y rofpuńtne życie iego *Górndworz* Hh8; *RejPos* 34, 78v, 230v, 355; ták poćciwego á ftałego człowieká iuż áni krzywdá/ iuż áni zwádá/ iuż áni gniew/ áni żadna rzecz niepotrzebna á nie wćciwa nigdy go rużyc nie może *RejZwierc* 74, 94; *BudBib Ez* 9/9; *ModrzBaz* 10, 19, 56v, 99, 117 [2 r.]; *SkarŻyw* 482; *ReszList* 150; *Paprup* Kv; *LatHar* 663; [postanawiamy] áby nápotym żołniérze ná którychkolwiek czáfu potrzeby mieyfcach będący/ szkody wżyfťkié/ wćifki/ lupieftwá/ gwałty/ y krzywdy [pro singulis damnis, oprressionibus, rapinis, violentiis et iniuriis *JanStat* 726] nágródźili *SarnStat* 303, 118, 435, 839, 934, 936 (10); *GrabPospR* M4; *PowodPr* 64, 66; *SkarKaz* 82a; *SkarKazSej* 702a, 702b.

W przeciwstawieniach: »krzywda ... sprawiedliwość (9), dobre, miłość, prawo« (12): Aleć tu słuźze ná mądre/ Y krzywdy przyiąć zá dobre *BierEz* I; *BielŻyw* 44; *KromRozm III* N4v; ieliby był co takiego w tey mierze począł/ niebyłá by to była miłość/ ále krzywdá *Górndworz* Aa6v, H8; O nędzna fprawo á fprofna wftáwo/ Co krzywdę zowiełz iż to święte práwo. *RejZwierc* 225; Iżby tá fprofna krzywdá wždy w Polfczce zginęłá/ A święta fprawiedliwość kiedy wypłynęłá. *RejZwierc* 244v, 44, 76, [78²], 225, B3v.

W charakterystycznych połączeniach: *krzywda jasna, jawna, koronna, niekarana, nieznośna* (7), *okrutna, przereczona, rowna* (2), *sroga, świeża; krzywd(y) karanie, uwiarowanie; krzywdy dopuszczać, skarżyć, wystrzegać się; od krzywd(y) bezpieczny; krzywdzie się zastawiać; krzywdy przebaczać, przekładać; na krzywdę chciwy, wystawiony; o krzywdy bić się, gniewać się* (2), *jechać, pojednać się, omieszkać, starać się* (2), *ugadzać się; krzywdą (a. krzywdami) cisnąć* (2), *(u)dręczon* (2), *ociężać, pobudzić się (pobudzony, wzbudzony)* (3), *zabiegać; w krzywdzie cierpliwy; krzywda boli* (5), *dolega, gryzie, ruszy* (2), *trapi; krzywdy wszczęły się.*

Przysłowia: ktory woli krzywdę cirpieć niżliby iá miał infzemu wczynić. *GlabGad* O5v; Iełzczeń nieprawie niełzczeńny kogo krzywda trapi Ale to fndaz niełzczeńnyfzy kto fie na nią kwapi *RejJóz* H7; *CzechRozm* 112v; *CzechEp* 24; *WujNT* Zzzzz4; Lepiey krzywdę ćierpieć niżli iá komu czynić. *SkarKaz* 311b marg, 209a, 311b. [Ogólem 8 r.].

Rozmyłlcie fie wždy na to/ że Bog fprawiedliwy Nie rad patrzy na krzywdę *RejJóz* B2, B2 marg, N2v; *RejZwierc* [203]v; ich Pan Bog będzie bronil/ kthory krzywdy ludzkiej nie lubi *BielSpr* 15v; *KochPs* 212. [Ogólem 6 r.].

Krzywdá fwoyá záwždy przed oczymá á cudza w tyle. *RejPos* 252 marg, 252 [2 r.].

Ciężłza krzywdá od fwego. *BierEz* L4v.

Frazy: »(to) (nie) (jest) (wielką) krzywda« [w tym: komu (21)] = *któs jest skrzywdzony* (25): *BierEz* R3v; *MetrKor* 57/120v, 59/283; *LibLeg* 10/69, 11/44v, 156; Karze vrząd fwieczki/ złodzieie fzubieniczá/ ale na tim krzywda ieft/ yż wielczy złodzieye małe złodzieyki wiefzá/ á wżakże pan Bog wżyfťkim takowym karanie náfnaczył *SeklKat* L3; *DiarDop* 104; komu ieft krzywdá od czyiego poddánego/ ma go fżukáć ná Dźiedźinie iego *GroicPorz* dd4; *UstPraw* D2; *RejFig* Ccv,

Dd7; *RejZwierz* 29, 109v; *HistLan* E; *BudBib Ier* 20/8; *ZapKościar* 1582/41; *GórnRozm* C4v; *ZawJeft* 13; aby żadnym z poddanych/ gdy Czyniż powinny y zwyczajny dádzą/ przez to złtąpienie nálezé w práwiech ich/ w Infulách/ y w młyniech krzywdá niebyła [*in Insulis et molendinis praeiudicium generetur JanStat* 847]. *SarnStat* 1071; *GrabPospR* M2, M2v; *PowodPr* 68; *GosłCast* 14; Wielka to krzywdá/ zá ktorą ná kroleństwo wżytko/ [...] pomíta bozka náftępuie. *SkarKazSej* 703b.

»co (to) [komu] za krzywdá« (3): *RejWiz* 105; A co im zá krzywdá/ iż kto pości? *SkarJedn* 233; Y coż mi była zá krzywdá? á zaż mi ták zle było nie máiac pracey y vrzędu? *SkarŻyw* 172.

»krzywdá się dzieje (a. działa), się stała (a. stanie)« [*w tym: komu* (23)] = *iniuria fit Modrz* [*szyk zmienny*] (18 : 13): O iako fie wielká krzywdá tey panié ij iey fynowi dzis w Ieruzalem ftala *OpecŻyw* 158; *LibLeg* 7/32v, 33, 10/122v, 11/64, 131v, 153, 158; *UstPraw* E2; Tibi a me nulla est orta iniuria, Nie ftálác fie ode mnie żadna krziwdá. *Mącz* 268d, 80b; *ModrzBaz* 19, 108; *SkarJedn* 193; *SkarŻyw* 319; *MWilcHist* F; *ZapKościar* 1580/11; *CzechEp* 152, 323; To ták nie zliczone krzywdy fie dzieią ludziom dobrem/ á źli ludzie Tryumphuią. *GórnRozm* H2, Dv, K2; *ActReg* 45; *Phil* Q4; A ták choćiażem do was piłał/ nie dla tegoć ktory był krzywdę vczynił/ áni dla tego ktoremu fie krzywdá sttála [*qui passus est*] *WujNT* 2.Cor 7/12, s. 398; gdyby fie krzywdá od Rotmiftrzá któręgo komu ftála/ ábo źzkodá była vczynioná *SarnStat* 432, 433, 1183; *PowodPr* 26; *VotSzl* Cv.

»krzywdy nie masz« [*w tym: komu* (1)] [*szyk zmienny*] (2): Krzywdy tu wam odemnie niemáľz żadney *OrzRozm* R2v; *GórnDworz* Mm7.

»prawo krzywdy pełne« (2): O práwo krzywdy pełné: o znikomych ćieni Sroga/ nie vbłágána/ nie vżyta kśieni *KochTr* 4; *KochFrag* 52.

Zwoty: »apelować od krzywdy« (1): przeciw mnie wydał [*papież*] fkazanie nieśłufznie niezwyćiężywłzy mie pierwey práwem/ áni mie pozwał áni śłuchał áni práwem przekonał/ Apelluię od tey krzywdy ná Koncilium *BielKron* 196.

»bronic (a. obronic), nieobronienie, ratować (od) krzywd(y)« [*szyk zmienny*] (22 : 1 : 1): *BierEz* O3v; *LibLeg* 10/66, 11/139v, 142; nákloniwłfy miłofćiwie vłfy fwe ku prozbie moiey obroń mię od krzywdy moiey *RejPs* 80; Swieczcy przełozeny powinny poddanym fwoim/ pokoy czinić/ krziwdi ich bronieć/ prawa ślufnie zachować/ mito zarohione placzić/ bes odwłoki. *SeklKat* H2v; *LeszczRzecz* A4; *BielKron* 425v; *RejPos* 314v; *HistLan* Ev; Sámáritaná nie ślychác dzis nigdy/ Coby nędzniká rátował od krzywdy. *RejZwierz* 223, 101, Aaa3; *KarnNap* G; *BudBib Bar* 5/53; niegodzi się o iednych człónkách ftáránie mieć/ á drugie opuľzczác/ iednych od krzywdy bronieć [*ab aliquibus iniuriam arceat*]/ á drugich nie *ModrzBaz* 18v, 39v, 62, 70v, 109v; *KochPs* 124; *GrabowSet* D2 [2 r.]; *WujNT* 491 marg.

»być ku krzywdzie« (2): ktore [*ustawy*] acz ľą ku krzywdzie nám i inľzemu vbolftwu/ wľzakże gdy ié podyimiemy/ ľafki bożyi tęm nieutracamy *MurzNT* 76; *SarnStat* 50.

»krzywdę ci(e)rpieć (a. uci(e)rpieć, a. wycierpieć, a. nacierpieć), ci(e)rpiać« = *iniuriam pati Vulg*, *Mącz*, *Modrz*, *Calag*, *JanStat*, *Cn*; *iniuriam ferre Mącz*, *Modrz*; *iniuriam accipere ab aliquo, iniuria affligi a. laborare Cn* [*szyk zmienny*] (67 : 6): [*cierpliwy człowiek*] cirpiätz krzywdy ij mierżaczki/ więćey żaluie ijnľłęgo zlofcí/ niźli fwe krzywdy/ ktory tęż rád fie modli za fwe przeciwniki a z prawęgo fertza mierżaczki odpullćzá *OpecŻyw* 191; *TarDuch* C3; *GlabGad* 05v; *March*² D3; *WróbŻoľt* 145/7;

LibLeg 11/165v; *RejJóz* I3v, L5v; *HistAl* H3v, H8; *Diar* 46, 47 [3 r.], 48; *DiarDop* 105; *BielKom* F7v; *GliczKsiąż* C2v; *LubPs* X4v marg, ff2; *GroicPorz* B4; *Leop Ps* 145/7; *UstPraw* C, H3; *RejZwierz* 57v; *OrzRozm* O3v, O4; *BielKron* 128, 231, 356, 443v; *Mącz* 180d, 188d, 284a, 302b; *RejPos* A2; *RejZwierc* 140, [203]v; Wyrwi tego który ćierpi krzywdę zrak temu kto mu ią czyni/ á nie bądź boiazliwym broniąc go. *BudBib Eccli* 4/9, *Eccli* 35/14; nie málą krzywdę ćirpi Koro. Polka od Miemcow w poliadaniu gruntow *MycPrz* II Cv; *CzechRozm* 112v, 247, 249; *PaprPan* Aa3; *ModrzBaz* 77, 77v, 84v, 96v; *Calag* 531b; *CzechEp* 11, 24; *ArtKanc* D9v, Q19; Inszich krziwd wielkich y niecheci znatznie lie niebozeta nacierpieli *PaprUp* K3; *WujNT* 1.Cor 6/7, s. 23, 591, Zzzzz4; *SarnStat* 471, 474, 650, 675, 718 (8); *SkarKaz* 209a, 311b [2 r.]; Szczęśliwe też ieft kroleftwo/ w ktorym ieft fprawiedliwość/ á każdy przy swoim zoftaie/ á krzywdy nie ćierpi. *SkarKazSej* 685a, 666b, 700b.

»krzywdę czynić (*a. uczynić, a. naczynić, a. poczynić*), czyniący; krzywda (jest) uczyniona (*a. czyniona, a. poczyniona*); czynienie (*a. uczynienie*) krzywdy« [*w tym: komu (136)*] = *facere iniuriam Vulg, Mącz, Modrz, Calag* [szyk zmienny] (157 : 3; 15; 12): *ZapWar* 1507 nr 1980 [2 r.], [1544] nr 2609; Niźlzemu krzywdy nie czyn. *BierEz* H3; *MetrKor* 46/117v; *BielŻyw* 51, 85, 143, 168; *GlabGad* N2, N2v; *BierRozm* 9; *LibLeg* 10/66, 67, 92, 121v, 11/70v, 132; *LibMal* 1543/70v, 1546/113v; *SeklKat* H3; *MurzNT* 176 marg; *Diar* 47; *DiarDop* 99 [2 r.]; *GliczKsiąż* E2; *GroicPorz* a2v, i4v; *KrowObr* 99v; *RejWiz* 69v; *Leop Ex* 2/13, 2.Reg 19/43; Gdy Poborcá będąc niefláchćic vczyni krzywdę fláchćicowi około clá/ tedy to ná woli tego fláchćicá chceli dowieć ná poborcę/ chceli mu dopućić odwod. *UstPraw* E2, A, A3v, D, D2, D2v; *RejZwierz* 66; *BibRadz Lev* 19/13, *Prov* 14/31, *Ier* 7/6, 22/3, *Ez* 18/17 (10); *BielKron* 44, 201, 376, 463; *KwiatKsiąż* M; *Mącz* 80a, 176d, 179a, 335d; *SarnUzn* D3; *GórnDworz* E5, Aa6v; *HistRzym* 5v, 109; *RejPos* 59; *KuczbKat* 310, 435; *RejZwierc* 43, 212; SYnu nie czyn krzywdy vbogiemu wpożywieniu *BudBib Eccli* 4/1, *Ez* 22/7, 1.Mach 7/14; *PaprPan* H, K3v, Sv, T3; *ModrzBaz* 8, 18v, 21, 21v, 29 (37); *KochOdpr* B4; *Calag* 531b; A ták krzywdy mu tey wożynić y lamá łobie niechcę/ ábych ku innemu ferce obroćić mogłá. *SkarŻyw* 68, 88, 89, 100, 161 [2 r.], 334 (13); *GórnRozm* C [2 r.], C2v [2 r.], D3v, E4, G4v (9); *PaprUp* F4v; *ActReg* 19, 164; *GostGosp* 98; *Phil* S4; *OrzJan* 21; *WyprPl* C3; *WujNT* Matth 20/13, 2.Cor 7/12, Col 2/25, s. 97; *SarnStat* 128 [2 r.], 303, 366, 392, 435 (29); *GrabPospR* K4 [2 r.], K4v; *SkarKaz* 316b, 381a marg, 638a; *KlonKr* D3; *CiekPotr* 47; *GoslCast* 29; *SkarKazSej* 674b, 685a; *PudłDydo* A2v.

»czynić (*a. uczynić*) ku krzywdzie« [*szyk zmienny*] (4): *BibRadz Eccli* 10/6; *BudBib Eccli* 10/6; to czynili ku krzywdzie onému piérwżému kupcowi [*tamen quia istud facerent in praeiudicium prius ementis JanStat* 1027] *SarnStat* 294, 1264.

»o krzywdy czynić« (2): on fpożythku żadnego tego nieczyni/ tylko o krzywdy nie winnych ludzy czyni. *BielKron* 235v; *BielSpr* 60v.

»krzywdę działać (*a. udziałać, a. podziałać*); działanie krzywd« [*w tym: komu (17)*] [*szyk zmienny*] (18; 1): [*pan*] pía kijem vbił. Rzekł mu pies krzywdę mi działałf/ Przyczyny mię bićia niemałf. *BierEz* N2, D2v, F4, O3; *BierRozm* 12; *LibLeg* 10/69, 11/65, 90; ludzie będą mieć sprawiedliwość prędká, swowolni nie będą tak śmieli a pochopni ku gwałtom, ku mordom, ku działaniu krzywd *Diar* 92; *BielKom* F7v; *GroicPorz* h2v; *RejZwierz* 58v, 70v, 123v; *BielKron* 24, 189v, 222; *PaprPan* I2v, R3v.

»krzywdę mie(wa)ć, mający« = *iniuriam accipere JanStat* [szyk zmienny] (42 : 2): *LibLeg* 6/158 [2 r.], 10/67v, 69, 11/44v, 133v, 161; *ComCrac* 13; *ZapWar* 1545 nr 2646; *UstPraw* A3v, E4 [2 r.], Hv, Iv, I2, I3v; Mam krzywdę od ciebie [*Inique agis contra me*] *BibRadz Gen* 16/5; *BielKron* 66v, 202, 203, 216, 219 (9); *RejZwierc* 229v; *PapPan* Hh4v; v nas niegodzi lię kmiećiowi/ by też y naywiętfzã krzywdę miał/ fkárzyć ná Pánã fwego. *ModrzBaz* 46v, 68; *SkarŻyw* 171; *ZapKościar* 1584/49v, 1588/75; *GórnRozm* Hv; *PapUp* G2v; A od Oycã/ ieśliże dzieći krzywdę máią/ Niech to ćicho z pokorã Bogu poruczãią. *ZawJeft* 22; *ActReg* 165; *GostGosp* 42; *SarnStat* 98, 904 marg; *GrabPospR* M3; *SkarKaz* 3b; *SkarKazSej* 693b; *KlonWor* 30.

»mieć za krzywdę sobie« [szyk zmienny] (2): Bo wždy wprawdzie potomkowie Będã miecz za krzywdę łobie, Iż lię to marnie roflyeczy Czo ma wlańnie przydz nadzieczy. *RejKup* 17; *SkarKaz* 277a.

»milczeć (a. przemilczeć, a. zamilczeć) krzywdy« [szyk zmienny] (7): *DiarDop* 99; *LubPs* I3v, L, S5v; *Mqcz* 394d; *OrzQuin* X3v; [*Boże*] Niechćiey krzywdy méy milczć: oto wżeteczna Gębã ná mię fye tãrga: ięzyk fałzywy Ludziom żywot mój hydzi/ da bóg/ vcziwy. *KochPs* 167.

»o krzywdę mówić (a. mawiać), zawołać« [szyk zmienny] (11 : 1): *LibLeg* 11/82; ktorzyby [*kilko magistratów*] náłzych praw y inych rzeczy ftrzegli/ á o krzywdy náłze mowili/ tãk w rádzye iãko y ofobno *BielKron* 108v; *Prot* Dv; A to w niwecz żechmy iuz ony zniewolili/ Co wždy kiedyś o krzywdy Koronne mowili, *RejZwierc* 245, 27; *KochOdpr* C4v; *KochWz* 142; *ReszList* 187; ktory nietilko o Dom fwoy ale owłzitke krziwde rzetzi poľpolitei mawiali przeľpietznie zkazdem Panem *PapUp* E3v, I, I4, K3.

»mścić (a. pomścić, a. zemścić) (się), pomszczenie (a. mszczenie (się), a. zemszczenie) krzywdy, pomsta krzywdy (a. za krzywdę); krzywdy zemszczone« = *facere ultionem Vulg*; *iniuriam ulcisci JanStat* [szyk zmienny] (122 : 6 : 2; 1): *BierEz* C3, F4, K2, P4v; *OpecŻyw* 83v, 121v, 124v, 129v, 149; *FalZioł* IV 6c; *WróbŻołt* 136/9, 139/13; *RejPs* 26v, 118v, 128, 139, 208, 215; *LibLeg* 11/158; *KromRozm* I Bv; *MurzNT* 21 marg; *Diar* 66; *BielKom* F8; Rãcz fię fam pomścić krzywdy Ńirotek vbogich *LubPs* C3, O3v [2 r.], S5v marg; *RejWiz* 44; *Leop* 2.Mach 2/67; *OrzList* f2v; *RejZwierc* 46v; *BibRadz* I 191a marg, II 44d marg; *OrzRozm* O4; *BielKron* 7v, 19, 52, 109v, 302 (9); *Persequi iniurias, Mścić fię krziwd. Mqcz* 385d, 85d, 385c, 493b, 501a; *RejAp* 127; *RejPos* 26v, 102, 253v [2 r.]; Iż fię chce okrutnie mścić krzywdy namnieyľzego/ A pátrzyć z márníych ręku niewinney krwi iego. *RejZwierc* 245v; Pomftã zá krzywdę nie minie *RejZwierc* Bbb, 2, 27, 76v [2 r.], 101v, 139, 140 [2 r.]; *HistHel* D; *BialKaz* K3v; *StryjWjaz* A3v; *CzechRozm* 113v, 233v, 234v, 235v [2 r.], 238 (18); *PapPan* V2v; *ModrzBaz* 23v, 62 [2 r.], 62v, 68 [2 r.], 73v (15); *KochPs* 182, 205, 216; *SkarŻyw* 311, 324, 569; *StryjKron* 497; *CzechEp* 10, 26; *NiemObr* 21; *ArtKanc* A13v, P15; *KmitaPsal* A3v; [*królowie polscy*] Nieprzijaćiele główné mieczem okróćili/ Y krzywd fwoich nád niemi znãcznie fye pomščili. *KochProp* 6; *ZawJeft* 20; *KochFrag* 25; *OrzJan* 105; *WujNT Act* 7/24, s. 233, 566 [2 r.]; *SarnStat* 118, 620, 624; *KlonKr* Av, D3; *CzahTr* Gv; *GostCast* 54, 65; *KlonWor* 10; *PudłDydo* B5v.

»(za) krzywdy nagrodzić; krzywdy nagrodzone (bywają); krzywda się nagrodziła; nagrodzenie krzywdy« = *iniuriam resarcire JanStat* [szyk zmienny] (13; 5; 2; 2): *ComCrac* 12v; dlyã thegoľmi Comiľfarze náłche poľlaly abi, krziwdi yelly bi ktore myall pan Voyewoda abo poddany yego od poddanych náłlich nagrodzoni bili. *LibLeg* 11/132, 11/133, 139v, 160v, 174; *RejPs* 26; *RejJóz* O8v;

Diar 45; [*Amelsuita*] Boecyowym y Symáchowym dzieciom záię páńftwá wroćilá/ y ine krzywdy oycowłkie nágradzilá. *BielKron* 162v, 368; *Mącz* 301d [2 r.]; *RejPos* 265v; *RejZwierc* 54v, 77; *KochOdpr* B4v; wízelką krzywdę Pan Bog wie iáko nágradzi. *KolakCath* C4v; *SarnStat* 303, 936, 1254, 1256.

»krzywdą się obchodzić« = *szkodzić* (1): Iż ktho fie krzywdą obchodzi [*qui nocet PolAnt Apoc* 22/11]/ niech fie obchodzi ielzeże *RejAp* 190.

»odkrzywdzić krzywdy« (1): Gdyfz odkrzywdził krzywdy w Izráelu/ [*ulciscendo ultiones in Israel*]/ gdyfz dał ochotę ludowi/ błogosłáwćie Iehowę. *BudBib Iudic* 5/2.

»odpłacać krzywdę« (1): A frodze on [*Bóg*] íam odpłaca tu krzywdę káżdego *LubPs* gg6.

»krzywdy odpuszczać (a. odpuścić), odpuszczenie« [*szyk zmienny*] (6 : 3): *Leop Eccli* 28 arg; *RejPos* 302v; człowiek krzywdy íwe odpufzcza ónym/ kthórzy przeciwko niemu przewinili. *BiałKat* 171; *ModrzBaz* 68; *LatHar* 282; Odpuśćiefz mi tę krzywdę [*Donate mihi hanc iniuriam*]. *WujNT* 2. *Cor* 12/13, s. 23; *SkarKaz* 279a marg; *SkarKazSej* 686a.

»krzywdę podjąć« (2): lepiej by thobie było s twych złóći pokutowáć/ nizliby od nas krziwdę wielką miał podiáć *HistAl* C7; *MurzNT* 21.

»stać przy krzywdzie« = *mścić się czyjej krzywdy* (3): Bo fie Bog opowiedzylá ítać przy krzywdzye íego [*słabszego*] *RejWiz* 192; *RejZwierc* 189, 191.

»[komu] krzywdą szkodzić (a. zaszkodzić)« (2): Ktoby im chciał przekażáć álbo iáką krzywdą záłzkodzić *RejAp* 90v, 89v.

»krzywdy uży(wa)ć (a. zażyć)« [*szyk zmienny*] (4): zem ía wiele vzył dzywnych krzywd na íwiecie *RejJóz* L5; *RejZwierc* 140 marg, *Aaa4v*; *KlonKr* A2.

»krzywdy wetować« (6): *BiałKat* 131; *KochPs* 149, 176, 182; *KochFr* 102; ízebyfmy [...] nieprzyiácielowi odpór dáć mogli/ y krzywd dawnych/ kthóre ćierpi Rzeczpośpolita [...] zá okupowániém y oderwániém zamków y ziem przez nieprzyiácielá/ powetowáć *SarnStat* 851.

»wyjść o krzywdę« = *opuścić wieś z powodu doznanej niesprawiedliwości* (1): kthory wyszethl oth nasz szregul okrzyvda do nyego do panczycz anym go Czyadzaly o czynsch anym othnyego wszyaly Czynszv kthorego nyebyl vynyen a domvm tho yest yszdby szyeny y szola podla smovy oprawyly *ZapWar* 1507 nr 1980.

»krzywdę wyrządzić (a. wyrządzać); krzywdą wyrządzona (a. krzywdy były wyrządzane); wyrządzanie krzywd« [*w tym: komu* (8)] (6; 4; 1): By theż nawiętíze krzywdy świętemu páńftwu Rzymfkiemu od Polakow były wyrządzane *BielKron* [332³]v; *Laedere aliquem iniuria*, Krziwdę komu wyrządzić. *Mącz* 182c; *Ab iniuria et maleficio temperare*, Powściágnáć fie od wyrządzániá krzywd. *Mącz* 443a, 72d, 235a, 301d [2 r.], 442b; *MycPrz* I B2; *StryjKron* 416; *IE*fliby czyy flugá [...] íąśiádowi páná íwégo/ álbo innému kthóremu ízkodę vczynilá/ álbo krzywdę wyrządził [*iniuriatus fuerit JanStat* 582] *SarnStat* 666.

»krzywdy krzywdami wytracić« (1): abifczie mogly krziwdj krziwdamy witraczych albo oprawę za oprawę smowycz *LibLeg* 11/81v.

»krzywdę wziąć« (2): Powieda pirwey Piotr/ iáko wielką krzywdę wzięł [*quam atrocem acceperit iniuriam*] od Páwłá/ y w kłáda winę nań. *ModrzBaz* 64v, 64v.

»krzywdę zadać; zadana krzywda; zadanie krzywd« [w tym: komu (2)] (1; 1; 1): *BierRozm* 12; *TarDuch* C3; ále ci łami nieodpieraia/ choćby mogli/ od drugich zadaney krzywdy [*iniuriam illatam ab aliis*] *ModrzBaz* 57v.

»krzywdę znosić (a. odnosić, a. odnieść, a. znaszać, a. znieść, a. nieść); krzywdy odnoszący; znoszenie krzywd« [szyk *zmienny* (17; 1; 1): my grzełni niechcemy równé a drugdy żadné krzywdy znołitz. *OpecŻyw* 48v; *BielŻyw* 47, 51; *BielKron* 246; *BialKat* 306; wiele od nich [*filozofow*] vsłyzimy o hámowaniu gniewu/ á o łalkawem y ćierpliwem znołzeniu krzywd [*de iniuriis clementer et patienter ferendis*]. *ModrzBaz* 68, 12v, 77, 124; *ReszList* 150; *KochSob* 61; *GórnRozm* H4v; *Phil* S4; *GrabowSet* K2; *LatHar* +++; *GrabPospR* M4; *WujNT* 17, 213; *PowodPr* 21.

»żałować się krzywdy« (1): Przyiechało to Kłiążę do Polłki do krolá Bolełławá żałować łie łwey krzywdy. *BielKron* 353v.

Wyrażenia: »leda (a. lada) krzywda« (9): *RejWiz* 28; gdy komu łacwie o pieniądze/ waży łwe drugiego zá iedá krzywdá vbić/ zabić/ krew przelać/ y w innym łotrołtwie łwey woley dołycь vczynić. *GroicPorz* k4v; *BibRadz Eccli* 10/6; Więć ledá krzywdę łobie ná trzy zbyty łzyrzy. *HistLan* F4; *RejZwierc* 16v; *BudBib Eccli* 10/6; *PaprPan* Ff4v; *BielSjem* 22; *SkarKaz* 314a.

Szeregi: »bezprawie a wielką krzywda« (1): włzyłtkiey Rzeczypółpolitey bez práwie/ á wielka krzywdá łię dzieie. *GórnRozm* K2. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»krzywda i ((a)ni) ciężkość« [szyk (4 : 2)] (6): od nas any od łivdzi náłchich wzadney rzeczi krziwdi any ciełkosczy niebedziecie mieli *LibLeg* 10/67v, 10/67; *LibMal* 1543/70v; á to zá wietłzá ćięłzkość y krzywdę łobie mieli męczennicy/ gdy vmrzeć dla prawdy tey nie mogli. *SkarKaz* 277a. Cf »z krzywdá a ciężkością«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»krzywda i dołęłłość« [szyk 2 : 1] (3): áby imyeny łwemu princypałowi dołtáć mógl/ álbo krzywdy y dołęłłłści dowyesć á pozyłkác gdiby o nyć czynił. *GliczKsiąż* N5; *RejPos* 317v; *CzechRozm* 246v.

»gniew i krzywda« [szyk 2 : 1] (3): *BielŻyw* 47; włpomagać bliźniego łwego á ziczić mu włzego dołrego/ nieynaczeý iedno iako łam łobie zapamiętawłszy gniewu y krziwdi ielłi iá małz od bliźnego łwego *SeklKat* I2v; *BibRadz* I 526b marg. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

»krzywda i (a)łbo, ani) gwałł« [szyk 6 : 5] (11): *GroicPorz* a2v, 14v; *BibRadz* 1.Reg 12/3, 4; [*Ferdynand Apulski król*] Akwileyłkiemu miáłtu wiele gwałłow y krzywd dzyáłł *BielKron* 189v; *BudBib* Ier 6/7; *KochPs* 145; *KochFrag* 45; ielłi zbóycy po opowiedzeniu tákowym/ czynienia gwałłow y krzywd [*iniuriis et damnis JanStat* 586] nie będą łie łtrzymawác *SarnStat* 624, 682. Cf »bez gwałłu i krzywdy«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 12 r.*].

»krzywda i nędza« [szyk 1 : 1] (2): *TarDuch* A7; Rácź wiedziec wálzá Krolewłka miłłość nas łłuzebniki łwoie ná wylłpie Hiłzpanie wielką nędzę y krzywdę ćierpieć/ prze okrutność/ zazdrość/ y łakomłstwo Kolumbułá *BielKron* 443v.

»krzywda i niebezpieczność (a. niebezpieczeństwo)« (2): *RejPosWstaw* [110²]v; A ty/ o Krolu/ to czynić małz: krzywdy y niebezpieczeńłtwá [*iniuriae et pericula*] od łudu twego odgániác *ModrzBaz* 109. [*Ponadto w połączenia szeregowym 1 r.*]

»krzywda, (a) niesprawiedliwość« = *iniustitia et iniuria Vulg* [szyk 4 : 2] (6): *MetrKor* 34/134; dla nieprawiedliwości/ krzywdy y bogactw zdradą nabytych/ bywają przenażane krolestwá od iednego narodu do drugie⁸⁰. *BibRadz Eccli* 10/8; *Iniuria, Krzywdá/ nieprawiedliwość Mącz* 179a, 176d; *RejZwierc* 231; *BudBib Eccli* 10/8.

»krzywda i (albo) obciążenie« (2): *BielKron* 66v; żelmy dla rozmaitych y wielkich krzywd y obciążenia [*iniurias et gravamina JanStat* 1041] ktore z Sławká y z Márgrábfskiéy ziemie poddanym nálezem dzieią fie/ [...] wżyłtki drógi [...] zábronili *SarnStat* 1227. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»krzywda a (ani) prześladowanie« (3): *March²* D3; *GliczKsiąż* C2v; żadney krzywdy áni prześladowania goście v nich nie máią. *BielKron* 446.

»krzywda i spustoszenie« (1): wołam (że mi) krzywdá y ípułtożenie [*vocifero iniquitatem et vastitatem clamo*] *BudBib Ier* 20/8.

»szkoda, (a, a(1)bo, (a)ni, i) krzywda; krzywda z szkodą« = *iniuria a. damnum JanStat* [szyk 30 : 24](53; 1): *ZapWar* [1544] nr 2609; *LibLeg* 10/69, 92, 122v, 11/65, 164, 172v, 174; *ComCrac* 12v; Trzebá było o mężowie/ vflucháwłfy mnie/ nie pułścić fie od Krety/ á mieć w zysku tę krzywdę y ílkodę [*lucrique facere iniuriam hanc et iacturam*]. *Leop Act* 27/21; *UstPraw* D3; *PapPan* H, K3v, Sv; *KochOdpr* B4; *PapUp* E, F4v, K, Kv; *WujNT* 591; *SarnStat* 98, 128 [2 r.], 303, 433, 524 (22); *SkarKaz* 314a. Cf »ku krzywdzie i szkodzie«, »o krzywdy abo (i) szkody«, »z krzywdą (i) a szkodą«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.*].

»krzywda i (a) ucisk (a. uciśnienie)« [szyk 6 : 3] (9): *HistAl* H3v; *RejAp* 170; *RejPos* 265v; *RejZwierc* [193]; á ktorzi drugie cnotą á pilnością przechodzą/ íi krzywdy od wiela ich y rozmaíte včíłki íkromnie znośić mużą [*iniurias multorum devorare coguntur*]. *ModrzBaz* 12v; *SkarŻyw* 490. Cf »bez ucisku a bez krzywdy«, »ku krzywdzie i uciskowi«, »z krzywdą a (i) z uciśnieniem«. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.*].

»krzywda, (a, i) upad(ek)« [szyk 2 : 2] (4): *RejPos* 334v; *RejZwierc* 189; takim fie też Pan Bog opieka/ y krzywdy mu y wypadku nie dopuści *SkarKazSej* 699a. Cf »ku krzywdzie, ku upadu«. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»krzywda i wina« (1): wybrańce wiernie y porządnie wybrać [...] nie z łanow/ y nie według poborowych kwitow/ bo w tym wielka winá y krzywdá fie dzieie/ ále z ośiádłości *VotSzl Cv*.

»krzywda i zdrada« (1): ktorzy nápełniáią dom pánow íwych krzywdą y zdradą [*rapina et dolo*]. *BudBib Soph* 1/9. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*].

»krzywda albo złoczyństwo« (1): Gdyby iednák byłá (iáka) krzywdá/ áłbo iakie złoczyństwo złe [*Si quidem ergo esset iniuria aliqua aut facinus malum*] o Iudowie po słowu wyśłuchałbym was. *BudNT Act* 18/14.

»krzywda i złodziejstwo« [szyk 1 : 1] (2): náflak thych páłtherzow vyelkye szią złodzieysthwa y krzywdy sthey y ízowey strony dzieią *LibLeg* 7/33, 11/133v.

»krzywda i żałość« (1): chcąc fie íwych krzywd y żałości [*suas passiones et iniurias JanStat* 690] pomścić/ częstokroć woyny ízkodliwé Królestwu nálému pobudzáią *SarnStat* 118.

Wyrażenia przyimkowe: »bez (a. przez) krzywdy« = *sine iniuria JanStat (16)*: Lepiej im być we zgodzie s łobą á bez krzywdy. *RejWiz* 18v, 18v; *RejZwierc* 262; *WujJudConf* 34v; tá dawność ták krótka nie przez krzywdy była chowana [*non sine pacto fuit observata JanStat 552*]. *SarnStat* 781.

~ bez (a. przez) krzywdy czyjej [= przez kogo doznawanej] [w tym: *G sb i pron (8)*, *ai poss (1)*, *ai (1)*] (10): *RejKup* z5v; Vżywaiąc pomiernie náwłzem łtanu łwego/ W łwiętey łprawiedliwości/ bez krzywdy káždego. *RejWiz* 193v; *BibRadz Ps* 101 arg; *RejPos* 71v; *RejZwierc* 190; *WujNT* 688 [2 r.]; potym ciągnąc przez ludzkiéy krzywdy/ włzyłtkié żywności iáko Státutem iest obwárowano [ma] płáćić. *SarnStat* 301, 663, 1119.

W połączeniu szeregowym (1): ábychmy w pocie czołá łwego łzukáli chlebá łwe⁸⁰: ále ták/ iżby łprawiedliwie/ pobożnie/ á cnotliwie/ bez włzczytku/ bez łupiełtwá/ á bez krzywdy bliźniego łwego. *RejPos* 71v.

Szeregi: »bez gwałtu i krzywdy« (1): mogąc łię popiłác równościá z Oycem ktorá miał z przyrodzenia/ y wzywác iey bez gwałtu y krzywdy żadnego *WujNT* 688.

»bez ucisku a bez krzywdy« (1): Iże łie tho pocżćiwie włzytko thám zbieráło. Bez wćilku bliźniego á bez káždey krzywdy *RejWiz* 105v. ~

»ku krzywdzie« (13):

~ ku krzywdzie komu (9): *MurzNT* 76; czyniliby dylacyje niesłuszne, niepobożne ku krzywdzie drugiej stronie *Diar* 93; *BielKron* 303; *Mącz* 429c; bo ledwe bym ich kilká wymienił/ áż bych zá łkroceniem czáfu/ ku krzywdzie drugim przełtác mułiał. *GórnDworz* Z6v; *WujJudConf* 118; *SarnStat* 294, 649, 1264.

ku krzywdzie czyjej [= przez kogo doznawanej] [w tym: *G sb i pron (6)*, *pron poss (3)*, *ai poss (1)*] (10): *Diar* 46; *BibRadz Eccli* 10/6; *BudBib Eccli* 10/6; Ze áni wiáry zgwałcił/ áni iáko żywo Ku krzywdzie ludzkiéy przyłiągł ná bóg żywy krzywo *KochFr* 107; *SarnStat* 50, 289, 297, 910, 947, 1075.

Szeregi: »ku krzywdzie i ku szkodzie« [*szyk 1 : 1*] (2): które [*śluszne rzeczy*] w nich ku łzkodzie y ku krzywdzie poddánych królełtwá náłżégo łá wymyłłone *SarnStat* 297, 649.

»ku krzywdzie i ucisku (a. uciskowi)« [*szyk 1 : 1*] (2): nie bęđziemy wkláđác żadného nowego Clá/ ku wćilkowi y krzywdzie [*gravamen et praeiudicium JanStat 851*] tylko poddánych Zakonu przereczónégo *SarnStat* 1075, 50.

»ku krzywdzie, ku upadu« (1): przeciwko prawu wszyckiego chrześcijaństwa jem tak ku naszej wielkiej krzywdzie, ku naszemu ostatecznemu upadu tak niesłusznie, tak nieznośnie rozkazował. *Diar* 46. ~

»z krzywdą« = *cum iniuria Modrz; per iniuriam, iniuriose Calep, Cn (31)*: áby z Woyćiechá kfiáżęćiá zniełli to wywołánie/ ktore z krzywdá ćierpi *BielKron* 230v, 196v, 230v; *Mącz* 179b; *RejZwierc* 56; dżiśieyłżych czáłów Vtżędnicy [!] zdáđą łie wyłtępowác z kréfu Vrzędu łwego/ y od Conłtituciy tákże od Przywileiu one⁸⁰/ dopułzczáiác łie niektórych rzeczy vpornie y z krzywdá téż przeciwko przywileiowi [*et iniuriose etiam contra tenorem privilegii JanStat 50*]. *SarnStat* 384 [*idem*] 925; *SzarzRyt* D3.

~ z krzywdą czyjá [= przez kogo doznawaną] [w tym: *G sb i pron (15)*, *pron poss (4)*, *ai poss (2)*] (21): *MetrKor* 57/114v, 59/271v; ábi nye bilo skrziwdá poddanich náłłych *LibLeg* 10/60; *SeklKat*

M4; *GroicPorz* e4v; [papież] zágásił podatki kthore był z krzywdą ludzką vftáwił. *BielKron* 234, 254v; *Mącz* 495b; *RejPos* 71v, 235; By w domu mym nie było nic s krzywdą bliźniego. *HistLan* E2; *CzechRozm* 98v, 247, 247v; Aleby przedsię żołnierzom nietrzebá nie dopuřzczáć/ coby było z krzywdą obywatelów [cum incolarum iniuria]. *ModrzBaz* 126v, 94v; *SkarJedn* 188; *SarnStat* 351, 928, 1234; *PowodPr* 48.

W połączeniach szeregowych (2): *SeklKat* M4; ábych iá niecnotliwie/ nieřpráwiedliwie/ á niepobożnie s płáczem á s krzywdą bliźniego řwego nábywał żywności řwoiey *RejPos* 71v.

Szeregi: »z krzywdą a ciężkością« (2): Óřtrow Zareczki po pyenczdzieřzianth tholp řfoly y po polgrořkv nowo řkrziwdá a cziařkofzcziá ich *MetrKor* 57/114v [idem] 59/271v.

»niesłusznie (a) z krzywdą« (2): pořfáli s tym pořelřtwem áby Priamus dał Helenę/ ktorá nieřłufznie á s krzywdą wzyáł *BielKron* 57; Iniuriose – Nie řłufznie, skrzywdám. *Calep* 538b.

»z krzywdą i (a) (z) szkodą« [szyk 2 : 2] (4): wiele ludzi dla ták wielkiego kofřtu y nakłádów/ opuřzczáli řpráwiedliwoř řwoię/ z wielką řzkodą á krzywdą řwoię *GroicPorz* e4v; *CzechRozm* 98v, 247, 247v.

»z krzywdą a (i) uciřnieniem« (3): *RejPos* 235; zwłáczá w Hálickiéy řziemi/ z krzywdą y z vřiřnieniem [praeiudicio et gravamine *JanStat* 322] poddánych nářzych/z káždéy częřci roléy ták wiele bráli/ y ták wiele płácono/ iáko řie tym ktorzy wyciágiá podobało *SarnStat* 351 [idem] 928. ~

W *przen* (19) : y tho ná mię dziwna/ Iř tho iedná náturá od drugyey przeciwna. Ale dziwnieřzy rozum iř tho vmie řządźić/ A iáko Woyt ty krzywdy miedzy nimi řádzić. *RejWiz* 119; *KwiatKsiąż* F3v; Sanare vulnus iniuriae, Záleczyć ránę krzywdy *Mącz* 511d, 461d; á ty złożyřz onę krzywdę s řercá řwego/ á weźmiesz zářię w miłość řwą krzeřciáńřkú onego omylnie přeřtěpnego bráćřřkú řwoiego *RejPos* 120; *RejZwierc* 225v, 228; *BudBib Ps* 57/2[3], *Prov* 26/6; *KochPs* 84; *ZawJeřt* 13.

W połączeniu szeregowym (1): krzywdy/ płácz/ więźzenia/ y řmierci wierynych záváře idá á wołáię przed oblicžnořciá Páńřkú/ wołáięc pomřthy. *Grzegřm* 61.

W *porównaniu* (1): Káždy s krzywdą by s ciotką řpráwiedliwoř tłoczy. *RejZwierc* 245.

Zwroty: »krzywdy na Boga (a. na bogów) kłáść, wkłádać, włóżyć« = *Bogu powierzáć pomřtę swych krzywd* [szyk zmienny] (1 : 2 : 1): Wřřák wieřz iáko w piřmie nápiřano/ Aby krzywdy ná Bogá wkłádano *BielKom* F8, F8; *CzechRozm* 242v; Ná was tedy krzywdę řwą/ y záloř niezmierná Kłádeř/ mořni bogowie *KochOdpr* C3v.

»krzywdę [czyjá = przez kogo doznawaná] wziáć na się« = *ujáć się za czyjá krzywdę, pomřcić się czyjej krzywdy* (2): O Pánie/ wřiáleř ná řię krzywdę duřze moiey [Iudicasti Domine iudicium animae meae]/ á wybáwiłeř żywoth moy. *BibRadz Thren* 3/58, *Ps* 34/1.

Przen (19) :

a) Szkada, uszczerbek, dolegliwoř (o zwierzętach, rzeczach lub abstraktach (17) : gdy iakie řzkodliwe zwierzę iednemu z nich [króřlików] zářkodzi/ tedy wřřitczy iako tey krzywdi zářuiácz precř řie przenořzá *FalZioł* IV 9c; *DiarDop* 100; *RejZwierc* 215v.

krzywda czyja [= przez kogo doznawana] (1): gdy kto weźmie dzyatki z gniazdá ptařřkowi ktoremu/ áby řidełká nigdy nie zářtáwiáł ná řámeřo/ přeřřřzegáięc w tym oney krzywdy iego. *RejPos* 257v.

Frazy: »wielka krzywda [czemu] się dzieła« (1): Po tē czasy bowiēm zāwŹze, tāk *composita* iāko *fimplicia*, dzwon y odzów, etĉ. iednāko Źie piāły. w czym Źie wielka krzywdā polŹczyznie dŹiāła. *JanNkar* E3.

»krzywdy [czemu] nie masz« (1): RzeczpoŹpolita ieŹt/ iākoby iedno zupelne zwierzĉiā ktoregokolwiek ĉiāło/ [...] ktore gdy Źie dobrze ma/ tedyĉ y ĉłonkom krzywdy niemāłŹ [*quo nimirum bene habente membris quoque bene esse*]/ ā gdy Źie ĉiāło nie dobrze ma/ tedyĉ y ĉłonki pewnie iāki niewczās ĉierpieĉ muŹzā *ModrzBaz* 3.

Zwroty: »byĉ ku krzywdzie« (1): My tedy baczāc to bydŹ ku krzywdzie Przywileiom Koronnym [*in praeiudicium privilegiorum regni JanPrzyw* 47]/ ktōrĉ na Iārmārki bywāiā dawānĉ/ vŹtāwiamy *SarnStat* 946.

»krzywdĉ ci(e)rpieĉ« [*szyk zmienny*] (3): Then ptaŹek Źadnemu inŹzemu nie Źzkodzi/ ā od inŹzych krzywdĉ Źkromnie cierpi *FalZioł* IV 26b; KOzyeł iŹ s przyrodzenia/ rād wāży nā Wirzbĉ/ Chociay iey kĉs pogłodzi/ mālā ĉirpi krzywdĉ. *RejZwierz* 122; *KlonWor* 64.

»krzywdĉ [czemu] czyniĉ (a. uczyniĉ)« [*szyk zmienny*] (5): *SarnUzn* D3; GniewāłŹ Źie nā Źādy moie/ ā niepoŹŹuznemi Źzāmi/ krzywdĉ ĉzyniŹŹ dŹierzāwie moiey? *SkarŹyw* 196; *SarnStat* 74; Nie poŹādzay go/ nie czyŹ krzywdy Źławie iego/ nie tāk prĉdko wierz gdy o nim Źle mowiā. *SkarKaz* 279a; Y kto im iāko Źie rzekło bez cudow wierzy/ wielkā krzywdĉ Źwemu rozumowi ĉzyni. *SkarKaz* 419b.

WyraŹenia przyimkowe: »bez krzywdy [czego]« (1): ty nie moŹeŹ bez krzywdy piŹmā Źwiĉthego ze trzech rzeczy dwu vczyniĉ: āle kāŹdā zoŹobnā rozumieĉ przynaleŹy. *BiałKat* 348v.

»ku krzywdzie« [*w tym: czemu (1), czego (1)*] (2): tāk teŹ y w nieiākiĉy ĉĉĉŹŹi tych dōbr komu tĉ prĉrogātywĉ ku krzywdzie Praw y wŹaŹnoŹi KrōleŹtwā dāĉ āni oddāłāĉ nieprzyŹtāło. *SarnStat* 1038. Cf »byĉ ku krzywdzie«.

b) *Źal, uraza, pretensja, oburzenie z powodu czego* (2) : Tacita potorit esse indignitas nostra, MoŹe byĉ zāmilczāna nālŹā krziwdā. *Mqcz* 438b.

Zwrot: »mieĉ [do kogo] krzywdĉ« (1): mam do was krzywdĉ/ iŹ naŹladuiecie zwyczāiow ā nāuki Nykolāitow. *RejAp* 27. [cf: mam k tobie nieco przyczyny/ iŹ Źā miedzy tobā niektorzy ktorzy nālŹaduiā nāuki Nykolāitow. *RejAp* 26v].

a. *Obraza, ujma, zniewāga, haŹba, potwarz; iniuria Mqcz, JanStat, Cn; contumelia Modrz* (252) : *WrōbŹołt* 37/15; *RejPs* 109v; āby Źie wzruŹyl Źrogim Źādem prĉciĉ krzywdzycy tĉy/ kthora Źie iemu Źāmemu od niewiernikow dŹyĉie. *LubPs* R3v marg; *GōrnDworz* Co; *RejPos* 252; *WujJud* 93; *SkarJedn* 27; *KochOdpr* Cv; Gdy iā kto zwał Krolewnā: bārzo iey było niewdziĉĉno: tāk iāko drugiemu iākie Źle Źłowo: y ŹyŹzāc to/ iāko o iākā krzywdĉ plākāłā/ mowiāc *SkarŹyw* 160, 212; *LatHar* 273.

krzywda czyja [= przez kogo, co doznawana] [*w tym : pron poss (67), ai poss (34), G sb i pron (28)*] (129): *RejŁas* w. 76; *SeklWyzn* 4v; *LubPs* C3, N3v marg, P3v, R3v, V3v marg, hhv; *RejZwierz* 44v; ktory Źtan [*kapłanski*] w Pānie KryŹtuŹie tāk vwielbiony ieŹt/ Źe krzywdĉ Źtanu tego/ krzywdā Źwā wŹaŹnā Pan KryŹtns byĉ poczyta *OrzRozm* H, Gv [2 r.], H3; *BielKron* 11, 122v, 123; *Mqcz* 301d; *OrzQuin* D2v, N3v, N4v [3 r.], S3v, Y2v (10); *RejAp* CC2v, 94, 94v; *GōrnDworz* O7, Q6v, V v; *RejPos* 51, 86, 103, 107, 146v (16); *BiałKat* 131, 169v; *KuczbKat* 375; *RejZwierc* 43v; *CzechRozm* 237v; *PapPan* Ff4 [2 r.], Q4v; *SkarJedn* 242, 265; *KochOdpr* C2, O3v; *KochPs* 111,

184; [błogosławiona Maryna] mogąc wnetże łwoię niewinność pokázác/ zániecháła sławy y krzywdy łwey ták wielkíey: dopułzczáiąc ták złęgo o łobie rozumienia. *SkarŻyw* 185, 89, 171, 349, 390, 413, 455, 483 [2 r.], 529; *StryjKron* 542; *CzechEp* 18, 26, 319, 326, 336; *NiemObr* 68; *KochFr* 65; *WujNT* 416 *marg*, 573, *Zzzzz4*; *KmitaSpit* B3; *PowodPr* 15; *SkarKaz* 348a; *SkarKazSej* 688a; *CzahTr* Gv. Cf »krzywda boża, Boga«, »krzywda łóża«, »krzywda Pana Chrystusowa«, »krzywda Pańska«, »krzywda Syna bożęgo«.

krzywda czyja [= przez kogo wyrządżona] [w tym: G pron (1), ai poss (1)] (2): Dám iá łyna mégo za wyłtęp [...] aby bogu za kzywdę [!] adamowę dołytz vczyłnil *OpecŻyw* 104; *RejPos* 253v.

W połączeniach szeregowych (3): miłości Bożęy zápomniawłzy/ wzgárdy/ potwarzy/ y krzywdy bez przyczyny ná Rżymłki kościoł przyczyniáli *SkarJedn* 230; towarzyszy ięgo [Piotra]/ widzác iłz nań Pan łáłka w/ wielkie mu krzywdy/ obmowy/ vřágánia czynili/ y policzki częłte dawáli. *SkarŻyw* 98; *SkarKaz* 161a.

W przeciwstawieniu: »chwała ... krzywda« (3): *CzechEp* 326, 337; ś. Piotrá zową páłterzem y głową kościołá Chritułowę⁶⁰. Czym nie tylko żadney krzywdy nie czynią Panu Chritułowi/ ále owłzem chwałę ięgo mnożá. *WujNT* 669.

W charakterystycznych połączeniach: *krzywda jasna, jawna, nieznośna* (5), *tyrańska, zelżywa; krzywdy bronić, uskarżać się; krzywdę karać, przelożyć; o krzywdę gniewać się* (5), *imować się, płakać, zabieżeć; za krzywdę poczytać, ujmować się* (3); *krzywda boli*.

Frazy: »(to) (nie) (jest a. była) (wielką a. małą) krzywda« [w tym: komu, czemu (5)] [szyk zmienny] (9): *LibLeg* 10/66; Krzywdác to ięft Pánowie mili/ nie náłzá/ ále Páná Kryłtułá/ Páná náłżęgo: któremu ci bluźniérzowie plugáwi prawdy y mocv/ potwarzáiąc nas/ vymuią. *OrzQuin* N3v, N4v; *RejPos* 194v; To ięft nie tilo wielką krzywdá [!] przenaświęłżęmu Sákrámentu/ ták do nie⁶⁰ łprołnie iść mogác fię łpowiedziá S. [...] oczýścić: Ale też zátřácenie dułżne tego ktery nie godnie wedle Apołtołá przyłtępuie. *SkarJedn* 346; Ięft tełz to nie máła krzywdá S. czyłtości: kora ták zelżona ięft/ iłz iá od dołtoieńłtwá kápłáńłkiego odmiátáią. *SkarJedn* 347; *PaprUp* G; *WujNT* 477; *SkarKaz* 636b.

»krzywda się dzieje, stała się« [w tym: komu, czemu (9), od kogo (2)] [szyk zmienny] (8 : 1): *Diar* 71; *RejAp* 139; żeć mi łie wielka krzywdá od tych dzieie/ ktery mie tą nieułtáwicźnościá łławią *GórnDworz* Cc2v, X5; *CzechRozm* 216v; *WysKaz* 25, 32; *PowodPr* 24, 58.

Zwroty: »brać (a. wziąć) za krzywdę, ku krzywdzie« [w tym: komu (6), od kogo (1)] [szyk zmienny] (6 : 1): Choćiáż oni wzgardzáli náukę ięgo/ á pogothowiu Kryłtułowę/ włzákóž tego nie bierze łobie od nich zá krzywdę/ odpułzczáiąc im włzytko z miłości *BibRadz* II 105c *marg*; *GórnDworz* Cc3v; *KuczbKat* 375; kiedyby ci do ktery łmowimy/ niebráli łobie tego zá krzywdę [contumelia se affici] ięłlibyłmy im tych tytułow nieprzydawáli. *ModrzBaz* 59v, 59v; *SkarŻyw* 89; *CzechEp* 327.

»ci(e)rpieć (a. zacirpieć a. ścirpieć) krzywdę« [szyk zmienny] (7): *RejAp* CC2v; *GórnDworz* V v; A cóž owłzem rozumiey o tym Pánu á o tym Krolu niebá y zyemie/ ięłłiżeć zácirpi tey krzywdy łwoiey? ięłłiżebyłs łmiał sfáłłżowác pofelłłthwo ięgo/ á opák wywrácác ábo ináczey czýśł lity łwięte ięgo *RejPos* 241, 198v, 251v; *KochOdpr* A3v; *KochPs* 162.

»krzywdę czynić (a. uczynić), działać; krzywdá uczyniona [komu, czemu]« [szyk zmienny] (44 : 2; 1): iakobyłcie zabitz mogli nieprzyáciela wáłłęgo/ Iezuła nazareńłkiego/ ktery wám czyni krzywdę/

mowiątz na was wiele złego. *OpecŻyw* 83; Pięknoścź śwą y vrodę z niecznotą chczelz żbraćić Tak prołzē nie czyn krzywdy panu Bogu śwemu Ktoryć dał tę vrodę ku ccy Bołtwu śwemu *RejJóz* E5; *MurzHist* F3v; A iż też powieda/ áby m ia Doktory y oyce święte wzgárdził: y zwyztáie dawne odrzucił/ y tu mi wielką krzywdę tzyni. *KrowObr* Bv; *RejWiz* 171; A co poeł powiáda/ iż moy [mistrz pruski mówi] zakon nie dzierzał vgody/ w tym nam krzywdę dziála mogłbych thego dowieść lifty/ iże ij Krol Polki sam niedzierzał. *BielKron* 232; *GrzegŚm* [N3]; *Mącz* 71c; *OrzQuin* G3; *Prot* B3v; *KuczbKat* 315; A thubychmy wielką krzywdę vczynili Synowi gdybychmy mu to odiełi czo miał od wiekow/ y co mu wśzythki piłmá z dawná poświádczyły iż ielth práwy Bog. *RejZwierc* 9v; *WujJud* 73 [2 r.], 76v [2 r.], 118 [2 r.], L14v [2 r.], L15; *RejPosWstaw* [41³]; *CzechRozm* 223v; *PaprPan* T3; Ale fie łtrzeż/ áby ták nie mowił: dofyć mam ná tych żywoćiech ftárego zakonu/ bo fie bárzo ná tym omyliłz. Naprzod vczyniłz wielką krzywdę zacności y przodkowániu nowe⁸⁰ zakonu/ y vwleczełz łáfce hoyniey wylaney nań: zelżyłz oblubieńcę Chryśtułowę/ która rodzáynieyfa ielth wświęte *SkarŻyw* A5, 40 [2 r.], 41, 98, 151, 429, 566; Co mię też Tokarzem názywa/ y ná tym mi krzywdę czyni: bom tego názwiłká niegodźień *CzechEp* 64, 210, 212, 348, 425; *ReszPrz* 36; *WysKaz* 27, 32 [2 r.]; *WujNT* 669; *JanNKar* D2; *SkarKaz* 453b, 636a, b; w niedowiárfctwie y herezyey ze czći fwey P. Bogá wśzechmocnego łupią/ y krzywdę mu czynią. *SkarKazSej* 686a.

»krzywdę czynić łozowi« = *cudzołozyc* [szyk zmienny] (2): ielliby Mąż z wolną niewiáftą nierządu pátrzył/ tedy łozowi śwemu krzywdę czyni *KuczbKat* 320; ftárfzy fyn iego Ruben/ wielkiego fię grzechu dopuścił przeciw oycu/ krzywdę czyniácz czći iego y łozowi iego. *SkarŻyw* 349.

»krzywdy [u kogo] domagać się« = *dochodzić zadoścuczynienia* (1): To widzę/ Ze tey krzywdy v Graekow nikt fię do tey doby Niedomagał *KochOdpr* C.

»krzywdy dopuścić (a. dopuszczáć)« [w tym: komu (1)] (2): Niech nie równiáią fłóncá z gwiazdami: náświéłfzey mátki Bożey z innemn niewiáftámi. Bo im tego ścierpieć/ y tákiey krzywdy przeczyltey y nád wśzytki Anyoły nawyżłzey mátcie Bożey/ dopuścić nie mozem. *SkarKaz* 549b; *SkarKazSej* 688a.

»o krzywdę mowić« (3): o iego krzywdę ábo iáwnie mowili/ ábo táiemnie/ prze furyą ludu vpornego/ pifali. *SkarJedn* 265; *SkarŻyw* 483; *SkarKaz* 548a.

»mścić (a. pomścić) (się) krzywdy; pomsta za krzywdę; pomściciel krzywdy« [szyk zmienny] (34; 1; 1): *LubPs* N3v marg, V3v marg, Y3v [2 r.], hhv; *RejZwierc* 44v; *BibRadz Num* 31/3; *OrzRozm* Gv [2 r.]; małz począc fyná z bogá/ ktory fie twey krzywdy będzie mścił nád każdym/ ielliby co kto nád wolał twoię vczynił. *BielKron* 122v, 123, 199; *Expiare iniurias legatorum*, Pomścić fie krzywdy fwych posłów *Mącz* 301d; nie byłby fpráwiedliwym y wśzechmocnym Pánem/ by ták hániebnéy krzywdy fwéy/ pomścić fye nád tymi bluźnierzmi nie miał *OrzQuin* N4v, Y3; *RejAp* 94, 94v; *Górndworz* Q6v [2 r.]; *RejPos* 86, 188, 188v, 284v, 333, 350v marg; *BiałKat* 56; *RejZwierc* 43v [2 r.]; *CzechRozm* 237v; *KochOdpr* O3v; *StryjKron* 542; *CzechEp* 18, 26; *NiemObr* 18, 68; *LatHar* 669.

»odpuścić (a. odpuszczáć), puścić imo się krzywdy« [szyk zmienny] (2 : 1): *OrzQuin* Z2v; tedym ia krzywdy fwe wolał imo fię puścić *CzechEp* 319; odpulzcza [Bóg miłosierny] rad grzechy y krzywdy fwoie/ tym ktorzy fię go boią. *SkarKaz* 348a.

»krzywd powetowáć« (1): im [ludziom] pan Bóg długo ćierpieć raczył: á rázem wśzyłtkich krzywd fwych nád nimi powetowáł *BiałKat* 131.

»wziąć na się krzywdę« [szyk zmienny] (2): Zátym poľpoľu s przyiatioľy łzedł/ y wziął ná fię oycowłką krzywdę: czás hnet y mieyľce łzránkom náznáczono. *GórnDworz* 07, Vv.

»wziąć (a. brać) się za krzywdę« [szyk zmienny] (4): *KochOdpr* C2; Wítań pánie/ á weźmi łye zá fwą krzywdę: pomni/ Iáko cię łzą koźdy dzień bluźniérce niełkromni. Niezámilczay przegrózek/ y wľzetecznę mowy *KochPs* 111, 184; *SkarŻyw* 483.

»zarownać za krzywdę« (1): Iż mnie pomłtá naleźy á ia zárownam zá krzywdę iego/ á to łowito zapłácę thobie. *RejPos* 253v.

Wyrażenia: »krzywda boźa (a. boska), Boga (a. bogow)« [szyk 28 : 1] (27 : 2): *SeklWyzn* 3; *SeklKat* F3; *HistAl* K2v; *MurzNT* 18v; *LubPs* Y3v [2 r.]; winá iest iákoby nieiákie nágradzenie álbo karánie zá krzywdę Boźą/ dla wyľtępu Ludzkiego wľtáwione *GroicPorz* c4; *RejFig* Bb7; Okázuie iż nie o fwą/ ále o Boźą krzywdę był przeládowan. *BibRadz* I 308d marg, 3.Reg 19 arg; *BielKron* 199; *RejPos* 284v; *BiałKat* 56 [3 r.]; *WujJud* 18; *BudNT* Kk3; *KochPs* 162; *SkarŻyw* 294, 483; *CzechEp* 164; *LatHar* 669; *WujNT* 416 marg, 716, Zzzzz4; *VotSzl* A4v; O krzywdę boźką vpadek krolełtwá. *SkarKazSej* 703a marg, 703a. Cf »ku krzywdzie boskiej«.

»krzywda łoźa« = *cudzołostwo* (1): *Cudzołostwo*/ iest krzywdá porzádneho łoźá/ chociaźby ono cudzym/ chocia włáfnym było. *KuczbKat* 320.

»krzywda (Pana) Chrystusowa, Krystusa« [szyk 3 : 1] (3 : 1): ale się áwiat/ o pana Chriľtuľowę krzywdę nierad gniewa *MurzHist* Rv; áby pan obaczywłzy krziwdę Kryľtuľá łwego/ łam racźył być od łprzećiwnikow obrońcá moźnym *LubPs* T5v marg; *CzechEp* 336, 337.

»krzywda Pańska« (3): *BibRadz* Num 31/3; ktory [Chrystus] teź fukał zwolenniki łwe/ gdy przykłádem Eliaľzowym/ krzywdy páńłkiey/ młćić fię chćieli *NiemObr* 18; *SkarKaz* 548a.

»krzywda słowna« [szyk 1 : 1] (2): Ieden mu rzekł: nieprzełtánieľzli łzczekáć księźe/ z okná cię tego zrzuciem. [...] To byłá łłowna iego krzywdá: Powiem więťszá/ krwáwą. *SkarŻyw* 413; o mnieyľzy dľug/ álbo krzywdę łłowná/ do iutrá Rok niech bęďdzie przedľuźón. *SarnStat* 145.

»krzywda Syna (boźego)« (2): Iełći to bluźnierłstwo nád wľzytkie bluźnierłtwá/ [...] iełći to krzywdá włáfná Syná Boźęgo *OrzQuin* N4v; *SkarŻyw* 172.

Szeregi: »krzywda i cięźkość« (1): Opifałem teľz krotko moię krziwdy y cięźkołci proľzę aby ie w.K.m. racźyli łáłkawie vľnac/ a mnie łłwźebnika łwego łtych cięźkołci y potwarzi obronić *SeklWyzn* 4v.

»krzywda, (i) despekt« [szyk 1 : 1] (2): *Diar* 66; Przyczyná tego iáfná iest/ iż te despekty y krzywdy/ w łługách iego/ łłáły fię łámemu Bogu *PowodPr* 24.

»krzywda i hańba« [szyk 3 : 1] (4): *OrzList* e3v; *OrzRozm* H3; odpułcił nam BOG wćielóny krzywdę y hańbę fwą/ bes pokáiańia náłźęgo? *OrzQuin* Z2v, Y2v.

»krzywda i lekkość« (1): A thu obáć iáko fię on nie ma gniewáć o tę krzywdę fwoię y o tę lekkosć łwoię. *RejPos* 197v.

»krzywda i obraźenie« (1): Nie łkóńczona á nieogárniona iestł wielmoźność Boźa/ [...] á przetho y krzywdá y obraźenie Máiełtatu iego nieogárniońey obraźliwołci iest *BiałKat* 168v.

»krzywda i sromocenie (a. sromota)« (2): *OpecŻyw* 116; *in summa* krzywdę wielką y łromotę łámi łobie y przyrodzeniu włáfnemu ięzyká náłźęgo czynimy. *JanNKar* D2.

»krzywda, (i, abo) ubliżenie (a. obelżenie, a. zelżenie, a. zelżywość)« [szyk 10 : 3] (13): *LibLeg* 11/152v; *Diar* 71; Y gdy miał ten S. Chryzostom od Biskupow wielkie vbliżenie/ y nieznośne krzywdy *SkarJedn* 109; *KochOdpr* A3v, C3v [2 r.]; Coby to był zá rozum moy: ábych łtym fię złączyć y przyiazń wieść miáá/ ktory Bogu memu krzywdę czyni/ y taką zelżwość? *SkarŻyw* 151; *OrzJan* 31; *WujNT* 477. Cf »bez krzywdy i bez ubliżenia«, »ku krzywdzie i ubliżeniu«, »z krzywdą i ubliżeniem«. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

»krzywda i ujma« (1): Wielka krzywdá y vymá Máieřtatu Królewřkiego to bluźnierřtwo ieřt *OrzQuin* N4v.

»wzgarda (a. wzgardzenie) i (abo) krzywda« [szyk 2 : 1] (3): Póki człowiek řwá krzywdę/ y wzgárdzenie czuie *KochFr* 65; [*Pan Bóg*] zá taką wzgárdá y krzywdá řwá/ groźi mu [*swemu ludowi*] ofřtáteczná háńbá *PowodPr* 15, 58.

»krzywda i zbluźnienie« (1): O krzywdę Bozká y zbluźnienie imieniá iego/ vpadkiem wřzytkiego kroleřtwá groźi Izáiař *SkarKazSej* 703a.

Wyrażenia przyimkowe: »bez krzywdy« (1):

~ Szereg: »bez krzywdy i bez ubliżenia« (1): Czo yelły bi tak bilo bes krziwdi bi bicz niemogło y bez wyełkiego vblyżenia zakazowaniv naschemv. *LibLeg* 11/82. ~

»ku krzywdzie« (7):

~ *ku krzywdzie komu* (3): *ku krzywdzie białymgłowam*/ nikt iuż więcey mowić nie miał. *GórnDworz* Hh4v; *RejPos* 205. Cf *W przeciwstawieniu*.

ku krzywdzie czyjej [= *przez kogo doznawanej*] (2): Ktobykolwiek opuřcił żonę řwá á poiąłby mná: cudzołóřtwá fię dopuřcza przeciwko iey (*marg*) cudzołóży *ku krzywdzie iey*. (–) *WujNT* 160. Cf »ku krzywdzie boskiej«.

W przeciwstawieniu: »ku krzywdzie ... *ku czci*« (1): Nic tu niemář białymgłowam *ku krzywdzie*/ y owřzem ieřt im to *ku czci* co ia powiedam *GórnDworz* Hh5.

Wyrażenie: »ku krzywdzie boskiej« (1): Dánielu tobie gárdło dáć/ gdyř potwarzał káplány niewinne *ku krzywdzye bořkiej*. *BielKron* 111v.

Szeregi: »ku krzywdzie i *ku skazie*« (1): Spluńże precz z ięzyká řwego ony márne gorzkořci y řłonořci/ ktore vřřawicźnie pochodziły z vřř twoich *ku lekkořci Pánu twemu*/ á *ku krzywdzye* y *ku řkázye bliźniemu twemu*. *RejPos* 205.

»ku krzywdzie i ubliżeniu« (2): IEřliby kto Duchowné opátrzenie podawánia nářřego Królewřkiego/ álbo poddáných nářřych *ku krzywdzie* y *vbliżeniu* podawánia nářřego [*in praeiudicium et derogatus Iurispatronatus nostri JanStat* 198] y tychże poddáných nářřych [...] vprořiř/ vřřawiamy *SarnStat* 172 [*idem*] 924. ~

»z krzywdá [*czyjá = przez kogo, co doznawaná*]« = *per iniuriam Cn* (5): *KuczbKat* 60; [*lud Boży*] rořpaczywřzy w nieodmienných y prawdziwych obicřnicách Bořkich/ wrořić fię do Egiptu z wielką krzywdá czci Bořkiej y zgubá řwoiá ch chćieli. *SkarŻyw* 500; *RejPosWřstaw* 42; *VotSzl* Bv.

~ Szereg: »z krzywdá i z ubliżeniem« (1): iáko bczpráwnie y niezboźnie Rzymřcy Biskupi/ z wielką krzywdá/ y z *vbliżeniem Kořćiołá Powřřezchnego*/ rořciágnęli te klucze nád rořkazanie páńřkie. *WujJudConf* 84v. ~

W przeni (2) :

krzywdą czyja [= *przez kogo doznawana*] (1): Oto widzisz na oko/ iako się języki młzcą krzywdy fwey nad temi co nimi gárdzą/ á bez nich do tłumáczenia pílmá świętego przyłtępuią. *BudBib* B2.

Zwrot: »[co] za krzywdę brać« = *czuć się [czym] dotkniętym* (1): Tyś fye vbrała práwie wedle światá/ A to zá krzywdę biorą twoie látá. *KochPieś* 22.

2. *praw. Skarga, sprawa sporna; spór, pretensja; iniuria JanStat, Cn; querela Modrz (111) : ZapWar 1505 nr 1997, 1998 [2 r.], b.r. nr 2085; MetrKor 40/810, 811; LibLeg 10/71, 11/27v, 81v, 132; ComCrac 15; Diar 54; boć to każdy uczynić powinien, na kogo o jaką krzywdę skarżą, albo się uznawszy sam pokoj dać, a nie czynić krzywdy dłużej, albo nagrodzić, jeśli krzywdę czynił, albo ukazać, że niesłusznie winowan był. DiarDop 99; O Włzytki krzywdy ná ktore dowod iest/ żaden niemoże przyfyeğá odehydź. GroicPorz 24v, p4; UstPraw H3; Prot A3v; RejZwierz 3v; ModrzBaz 90v; zeby do kazdego statutu okazać krzywdę speciale procesum potrzeba było quod est absurdum, y iuż by musiało bydź tyle Procesow, ile statutow y Excełow iest. ActReg 19; GostGosp 76; SarnStat 343, 418, 751, 1289; Opułczenie też y odwłoczenie fprawiedliwości świeckiej/ á zwłázczá tych krzywd/ ktore ná feymách rok máią: iako może być bez wielkiej boiáźni pomfity bozkiej? SkarKazSej 703b.*

krzywdy około czego (1): DVchowni o máiętność álbo o krzywdy około máiętności/ które fá práwu pófpolitému podległé/ práwem Ziemłkim czynić máią *SarnStat* 663.

krzywdą czyja [= *przez kogo doznawana*] [*w tym: pron poss (23), G sb i pron (14), ai poss (5)*] (42): *ZapWar b.r. nr 2085 [2 r.];* mayá dacz na píłzmye, włchitkj kriwdj poddanych krola yego myłółczy *MetrKor* 40/810; Przithim possel powie mianowythe krziwdi poddanich naschich. ktore zbierze v starosth pogranychnich *LibLeg* 10/150v, 6/157, 10/150v, 11/132; *ComCrac* 15; ZYd/ Pogánin/ Heretyk/ Krzełciániná o cudzą krzywdę niemoże winowác/ ále o fwoię ktorą łam ćierpi/ fkárzyć może. *GroicPorz* h4, f3v; *UstPraw* Fv, G2v, G4v [2 r.]; *RejZwierz* 3v; *BielKron* 186v, 220v, 387; *Prot* D3v; *RejZwierc* 55v; *CzechRozm* 230v; Kto inłzy był łędzią obu łtron ná to obrány: do ktorego się pozywáli/ przed ktorym krzywdy fwe przekłádáli [*querelas exponebant*] *ModrzBaz* 106, 77v; Więc iako zá ieden pozew prawdziwy/ ktory da człowiek dobry zá fwą krzywdą/ da mu ich wykřętnik záraz pięćdzieśiád ábo łżeśćdzieśiád nieprawdziwych. *GórnRozm* F2v, C2, C4v, D2v, H4v; *ActReg* 18; *ZapKóscier* 1588/75; *SarnStat* 439, 504, 683, 757, 847, 962, 1049; *PowodPr* 23. Cf »krzywda granic«, »krzywdy ziemskie«.

W charakterystycznych połączeniach: krzywdą gwałtowna, jawna, wysłuchana; krzywd(y) odwłoczenie, przesłuchanie; krzywdę (a. krzywdy) mieć, odłożyć, położyć, przesłuchać (4), sądzic (2), słuchać, spisać; o krzywdę (a. krzywdy) jednać (się) (4), skarżyć (2), żałować.

Zwroty: »czynić o krzywdę, o krzywdę postępic« [*szyk zmienny*] (13 : 1): *GliczKsiąż* N4v; Gdy młynárzá máią trzy brácia/ tedy ieden z nich może okrom bráciey o krzywdę fwą półtępic s nim Práwem. *UstPraw* Fv; iżby kto w tákiej wśi czynił práwem o krzywdę fwą/ tedy się tákowa wieś niemoże iuż bronic práwem Niemieckim/ iedno tákim iákiego vżywáią. *UstPraw* G2v, G4v [3 r.]; gdyby káždemu było wolno fkárzyć ná fwego winowáycę/ á práwem znim o fwą krzywdę czynić [*iniuriam iudicio persequendi*], *ModrzBaz* 77v; možono znimi práwem czynić/ o vczynioną krzywdę *ModrzBaz* 91v; *GórnRozm* C2, C4v, D2v; *SarnStat* 98, 145, 663; *SkarKazSej* 700b.

»krzywdy dochodzić; dochodzenie krzywdy« [szyk zmienny] (6; 5): [zaklęty] pozywać y fwey krzywdy dochodzić niemoże *GroicPorz* f3v; *UstPraw* B; żeby nam wolno było świātu fie temu przypodobywać [...] y iego fpołobem krzywdy fwey dochodzić/ y bronić fie złym ludziom *CzechRozm* 230v; *ActReg* 18; Tóž o dochodzeniu krzywd Poznánłkiego miáftá rozumieć fie ma. *SarnStat* 962, 439, 504, 683, 1049, 1050, 1183.

»o krzywdę poz(y)wać, pozwan (a. spozywan), przyprawić« [szyk zmienny] (15 : 4 : 1): *ZapWar* b. r. nr 2085; Dzyerżawcy Krolestwá/ gdyby byli pozwáni o iáką krzywdę od kogo/ tedy winni przed fądem Zyemłkim ftać. *UstPraw* A, C4v; Y słyfzałeś kiedy by mnie áby o yáką krzywdę przed fąd przypráwiono. *Mącz* 85b; Postulabo te iniuriarum, Pozowę álbo oskáržę cie przed fądem o ty krziwdy. *Mącz* 315c, 445a; *ModrzBaz* 117v; A iefli miáftá przerzeczonéy vftáwie będą fie fprzećiwiác/ pozwáné przed nas o przerzeczoną krzywdę/ gđziokolwiek będziemy/ ná závitym Roku winę fto grzywien/ [...] przepádną *SarnStat* 1229, 474, 649, 651, 757, 847 [2 r.] (12); *GrabPospR* K4.

»szukać krzywdy« (1): tedy ten vcziwy stanyslaph: nyęma nygdzy fzvkcacz swy krzywdy *ZapKóścier* 1588/75.

Wyrażenia: »krzywda dziedziczna« = *pretensja związana z dziedziczeniem dóbr* (2): CHcemy/ áby káždému było wolno káždęgo o iákąkolwiek fumnę pieniędzy /álbo krzywdę dziedziczną [*iniuria haereditaria JanStat* 491]/ [...] do fądu Ziemłkiego pozwác *SarnStat* 720 [*idem*] 826.

»krzywda granic« = *pretensja związana z rozgraniczaniem posiadłości* (1): choćby Stároftá názf/ álbo y ón który fie fkárży o krzywdę granic [*de iniuriis limitum JanStat* 406]/ przeciwko temu mówił *SarnStat* 841.

»krzywdy ziemskie« (3): *UstPraw* B; A krzywdy ziemskie fą: o gránice/ o kmiećie zbieglé/ o zábićie/ o rány/wedle Státutu Ianá Olbráchtá Królá. *SarnStat* 663, 663.

Szeregi: »krzywdy i doległości« (1): Którym též poruczyliłmy té krzywdy y doległości/ nád práwo y przywiléy/ *incorporationis regno*, ná Séymie Wálnym Lubelłkim dáný/ vczynioné/ oględác y przełłuchác *SarnStat* 1198.

»krzywdy i niełubości« [szyk 1 : 1] (2): tedy ftroná obrážona drugiéy ftronie będzie powinna przez Połły ábo przez piánié tákowé krzywdy y niełubości [*iniurias et displicentias JanStat* 898] oznaymić *SarnStat* 1115, 1115.

»krzywdy i roznice« (1): abi thi krziwdi y roznycze za samfzyeczkałm dobrám przyafznyám bili porownani. *LibLeg* 11/153.

»rzeczy albo (i) krzywdy« (3): Wynfich rzeczach y krziwdach thedi wedlye ftharego zwiczayv y zachowanya poftanowyacz bendzyeczye *LibLeg* 11/133; pan przeciwko Włódárzowi/ álbo przeciwko innému fludze fwému o które rzeczy álbo krzywdy [*pro aliquibus rebus vel iniuriis JanStat* 582] pytánié vczyni *SarnStat* 650 [*idem*] 652.

»krzywdy i sprawy« (1): do Crolia ye⁸⁰ m. a polakom do pana Voyevody wfzwych krzywdach y sprawach ydz volno bilo *LibLeg* 6/157v.

»krzywda, (a(1)bo i) szkoda« [szyk 5 : 3] (8): *ComCrac* 18v; *Mącz* 445a; *ModrzBaz* 117v; Káfztelan w ciągnieniu fprawiedliwość z fzlácty czynić ma/ tym którzy fie ná nie fkáržą o fzkody y o krzywdy [*per damnis et iniuriis JanStat* 710] *SarnStat* 302 [*idem* 129], 98, 129, 847, 1153.

»krzywda albo (i) występek« [szyk 2 : 1] (3): *GroicPorz* i4v; Gdy ługę pozową o iáką krzywdę albo wyłtępek/ A on ługá [...] zmowiłby iż mu pan kazal/ náydujemy iż fię ten niewymowi á będzie winien odpowiedác *UstPraw* C4v; tákowe wyłtępki y krzywdy [*crimen et iniuria*] włzytkich fię dotyczą *ModrzBaz* 95.

»zaścia i krzywdy« [szyk 1 : 1] (2): Takies o krzywdj y zasscia miedzy ludzmy maia czinicz nyeodwloczną sprawiedlivosz. *ZapWar* 1548 nr 2668, 1550 nr 2665.

Wyrażenie przyimkowe: »ku krzywdzie« (1):

~ Wyrażenie: »ku krzywdzie gotowej« (1): Ten ie záfię odeflał/ dzyękuiąc Krolowey/ Profząc o íprawiedliwość/ ku krzywdzie gotowej. Ktora kázda z vrzędu muśi być ładzona *RejZwierz* 27v. ~

3. *Falsz, nieprawda; oszczerstwo; iniuria* Cn (3) : powtáli ná mię świádkowie łzywi/ y mowiący krzywdę [*loquuti sunt iniquitatem*] *BudBib* Ps 26/12.

W przeciwstawieniu: »krzywda z świętą prawdą« (2): Patrząc ná ty dzifiefyfe/ obłędliwe czáfy/ Gdzie krzywdá s świętą prawdą/ śmie chodzić zápáfy. *BielSat* 14 [*idem*] *BielSjem* 13.

*** Bez wystarczającego kontekstu (3) : *Calag* 531b; Maleficium – Zła vczynnośc, krziwda. *Calep* 632b, 538b

Synonimy: 1. *bezprawie, ciężkość, doległość, niesprawiedliwość, obciążenie, szkoda, zło; a. despekt, hańba, kalumnija, lekkość, obrażenie, potwarz, ujma; 2. rzecz, skarga, sprawa; 3. fałsz, leż, nieprawda.*

Cf **KRZYWDZENIE**